

Türk Eğitim Sisteminde Eğitim Sendikalarının Etkililiklerinin Değerlendirilmesi

Hasan Yücel Ertem^{*}, Hava Yıldırım Çebi²

¹ Eğitim Bilimleri Bölümü / Ereğli Eğitim Fakültesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye

² Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye

^{*}(ertem@beun.edu.tr)

Özet – Kamu görevlileri, devlet ve toplumun buluştuğu noktada bir bağ oluşturmakta ve toplumun yapısını doğrudan etkileyebilecek bir yapıdadırlar. Özellikle son yüzyılda küreselleşmenin etkilerinin artmasıyla birlikte yaşanan değişim süreci, tüm dünyada kamu görevlilerinin Türk toplum hayatındaki önemini artırmıştır. Devlet memurlarının artan bu önemi ile birlikte toplumsal yaşamdaki düzenli mücadeleleri de ileriye doğru gitmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle 1980 sonrası Türkiye'de etkisini artıran liberal politikaların yol açtığı değişim sürecinde, 2001 yılında kamu otoritelerinin sendikal hak mücadelesi sonucu ortaya çıkmış ve 2012 yılında yasal zemine son şeklini vermiştir. Eğitim sendikaları her zaman ön planda olmuştur ve 1980'lerden önce ve sonra kamu sendikaları, kamu görevlileri tarafından verilen sendika mücadelelerinin ön saflarında yer almıştır. Bu duruma yol açan iki ana faktör vardır. Birincisi eğitim personelinin memurlar arasındaki sayısal üstünlüğü, diğeri ise öğretmenlik mesleğinin genel nitelikleridir. Öğretmenlerin bu öncülük ve liderlik mücadelesi son yıllarda yavaşlamış ve durağan bir yapıya dönüşmüştür. Günümüzde kamu otoritelerinin düzenleme mücadelesi susturulmuş, devletin verdiği hakların karşılandığı bir duruma gelinmiştir.

Anahtar Kelimeler –Eğitim, Sendika, Politika, Eğitim Sistemi, Eğitim Yönetimi

I. GİRİŞ

Toplumsal yaşam, tüm bireylerin belirli roller üstlenmesini gerektirir. Bu rollerin ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler çeşitli organizasyonlara katılmakta ve bu organizasyonlar aracılığıyla toplumun özelemlerine cevap vermeye çalışmaktadır. Örgüt üyesi olan birey, örgütün amaç, rol, konum ve sorumluluklarına göre kendisinden beklenen davranışı sergilemektedir. Birçok sosyal ihtiyaç ve sorun, birden fazla kişinin güçlerini birleştirmesini ve organize eylemde bulunmasını gerektirir. Sorunun çözümüne yönelik toplumsal eylemler artık güçlü gruplar tarafından ekonomik, siyasi, dini ve mesleki eksenlerde örgütlenmektedir [1].

Toplumun ihtiyaçlarını karşılayan devlet kurumlarında çalışanlar da ihtiyaçlarını karşılamak için örgütlenme ihtiyacı duymuşlar ve bu amaçla dernek, birlik, oda gibi çeşitli örgütlenme biçimleri oluşturmuşlardır. Öğretmenler de tüm devlet

çalışanları gibi özlük haklarını talep etmek, maddi ve manevi açıdan daha iyi koşullarda çalışmak, mevki kayıplarını azaltmak ve meslekte prestij kazanmak için çeşitli zamanlarda sendika, dernek vb. organizasyonlar içinde yer almışlardır. Çalışma hayatındaki en önemli kuruluşlardan biri de sendikalarlardır. Sendikalar, üyelerini yönetime karşı temsil eden, mesleki ve kişisel gelişimlerini garanti altına alan, sosyal, ekonomik ve özlük haklarını koruyan, üyelerine hukuki yardım ve yardım sağlayan geniş haklar çerçevesinde faaliyette bulunurlar. Yöneticiler ile kendi üyeleri adına yapılan toplu iş sözleşmelerinde en çok üzerinde durulan konular; üyelerin iş güvencesi, ücret ve özlük hakları ile yaşam kalitelerini yükseltici hususlardır. Sendikalar, memurlara görüş ve fikirlerini ilgili makamlara sunma ve haklarını savunma fırsatı verir çünkü memurlar sendikada toplu olarak temsil edilmektedir. Grup adına hakları savunmak kolaydır. Kamu görevlilerinin

memurlarla birebir ilişki kurması zordur. Fikir ve düşüncelerini açıklayacak az sayıda insanla ilişki kurmak yönetim için faydalı ve etkili olacaktır. Sendikalar aynı zamanda memurlar için psikolojik bir tatmin kaynağıdır. Böylece memur, sendika üyesi olarak resmi hayatının dışında, sendika içinde dostane ilişkiler geliştirir [2]. Kısaca sendikalar, üyelerine önemli faydalar sağlamak ve üyelerinin haklarını korumak için çalışırlar. Modern yönetim biçiminde sendikalar sadece üyelerinin haklarını savunmakla kalmaz, dolaylı olarak örgütün etkin işleyişine de katkıda bulunurlar.

Örgütler büyüdükçe örgütte çalışan bireylerin sayısı da önemli ölçüde artmakta ve çalışan-çalışan ilişkileri ikincil ilişkiler haline gelmektedir. Aynı şekilde sendika üye sayısında da doğal olarak bir artış söz konusudur. Özellikle 5473 sayılı Kanun'un 2006 yılında TBMM'de kabul edilmesi ve 25/6/2001 tarih ve 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile sendika üyeliklerinde önemli bir artış olmuştur. Türkiye'de eğitim ve öğretim sistemi, bakanlığın merkezi yönetimi ve taşra teşkilatı çerçevesinde geniş ve düzenli bir yapıya sahiptir. Bu yapısal özellik, eğitim sisteminde iletişim engellerine yol açmaktadır. Bu durumlarda sendikalar, yöneticiler ve çalışanlar arasındaki bu iletişim engellerinin aşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Sendikalar, sadece üyelerinin özlük sorunlarını çözmelerine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda yönetimin kanunların verdiği haklar çerçevesinde yasal sınırlamalarını hatırlamasına da yardımcı olur.

Bir organizasyonun etkinliği, yalnızca yönetimin hem üretim hem de insanlar için belirlenen hedeflere ulaşma derecesi ile ölçülür. Örgütsel amaçlara ulaşmak aynı zamanda örgüt üyelerinin amaçlarına ulaşmayı da içermelidir. Örgüt üyelerinin amaçlarının örgütün amaçları çerçevesinde ele alınması örgüt üyelerinin motivasyonu açısından önemli bir husustur. Motive olmuş örgüt üyelerinin varlığı ile örgütlerin amaçlarına ulaşma yetenekleri arasında doğru orantılı bir ilişki vardır.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Veri kaynaklarının belirlenmesinde, çok sayıda dokümana ulaşmak için Scopus ve Google Scholar veritabanları seçilmiştir. Sendika ve eğitim sendikaları anahtar kelimeleri ile bu veri

tabanlarında arama yapılmıştır. Mevcut çalışmanın araştırmacısı, çalışmaları belirlemek ve bu çalışmalardan veri toplamak için "PRISMA-P (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-analyses)" [3] yöntemini kullanmıştır. Bu modelde "Tanımlama, tarama, uygunluk ve dahil etme" adımları yer almaktadır. İlk taramada, tanımlama adımıyla 1836 çalışma ortaya çıkmıştır. Daha sonra çalışmalar taranmış ve bazı çalışmalar ilgisiz bulunmuştur. Böylece, uygunluk göz önünde bulundurularak eğitim veya sendikacılık perspektiflerine odaklanmayan bazı çalışmalar hariç tutulmuş, böylece 125 doküman çalışmanın amacı açısından uygun bulunmuştur. Son olarak, 125 doküman sentezlenmiş ve "sendikacılık" ve "eğitimde sendika" konuları üzerine tartışma yürütülmüştür.

III. SENDİKACILIK

Sendikacılık aynı meslekte çalışan insanları ortak çıkarlarını savunmak için bir araya getirmeyi amaçlayan bir harekettir [4]. Aynı meslek grubundaki çalışanlar, özlük hakları, iş güvenliği, sosyal haklar, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücret, terfi ve tazminat gibi konularda haklarını ifade etmek ve mevcut haklarını korumak için bir araya gelmektedirler.

Ayrıca bazı dernek türlerinde var olanı koruma, sistemin sorgulanması, içinde bulunduğu sektörün politikaları, yeni politika ve programların üretilmesi gibi farklı amaçlar olabilir. Her derneğin konumu, amaçları, ilkeleri ve yöntemleri birbirinden farklı olabilir. Üç tür sendikal uygulama vardır [5]:

1- Kooperatif Geleneği: Mesleğe göre bölgesel ve ulusal düzeyde federasyonların oluşturulmasıdır. Görevleri nedeniyle, bu sendikalar sadece üyelerinin ücretlerini ve çalışma koşullarını kontrol etmekle kalmaz, aynı zamanda istihdamlarını ve katılımlarını da kontrol eder.

2- Reform geleneği: Bu anlayışla sendikalar toplumun kapitalist örgütlenmesini eleştirmezler ve sisteme karşı çıkmazlar. Hükümet ve özel sektör kuruluşlarının yetkilileriyle yalnızca uygun koşullarda anlaşmaya çalışırlar. Böyle bir sendika, sosyal güvenlik ve çalışma yasalarını iyileştirmek için toplu pazarlık ve ülke çapında pazarlığa dayanır. Birçok Batılı müttefik bir reform politikası benimsemiştir.

3- Devrimci Gelenek: Sınıf dayanışmasını geliştirmek ve kapitalist sistemi devirmek için her

meslekten insanı bir araya getirmektir. Mevcut sistemi yıkarak emeğin egemenliğine dayalı yeni bir sistem için mücadele etme misyonu ön plandadır.

IV. EĞİTİMDE SENDİKA KAVRAMI

Her geçen gün hızla gelişen günümüz toplumunda eğitim ve öğretim bu gelişim ve değişimin dışında bırakılmamalıdır. Aksi takdirde günün ihtiyaçlarına ve dolayısıyla toplumun beklentilerine cevap veremeyecek bir yapıda kalan eğitim, ülkenin yeniden gözden geçirilmesine ve hatta uzun vadede varlığını tehlikeye atacak bir yapıya hizmet edecektir.

Çağımızda eğitim sadece okullarda, kışlalarda veya fabrikalarda gerçekleşen sınırlı ve geçici bir faaliyettir [6]. Birey ve toplum için çağın taleplerine göre yaşamayı öğrenmek, yaşam boyu öğrenmeyi gerektirir. Eğitim, belirli bir yaştaki belirli kişilere belirli zamanlarda, belirli kuruluşlarda, belirli zamanlarda sunulan bir hizmetin ötesine geçmektedir. Bugün dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde eğitim hizmetleri artık okullar ve kamu kurumları ile sınırlı kalmamaktadır. Vakıflar, dernekler, gönüllü kamu kuruluşları ve sendikalar gibi birçok sivil toplum kuruluşu, eğitim, öğretim ve iletişimin geliştirilmesinde ve halkın bilgilendirilmesinde aktif rol oynamaktadır. Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, bilginin her gün güncellenmesini gerektirmektedir. Çünkü bilgi her gün yenilenmekte, geliştirilmekte ve bir önceki günün bilgisi geçerliliğini veya yeterliliğini kaybetmektedir. Bu nedenle eğitim kurumları mevcut durumla yetinmemeli ve eğitim politikalarının oluşturulmasına, işlenmesine ve geliştirilmesine aktif olarak katılmalı; öğrenen organizasyonların yanı sıra her yaşta öğrenmeye istekli ve açık bireyler oluşturmak için aktif olmalıdır. Bu nedenlerden yola çıkarak bazı bilim insanlarına göre gelecekte öğrenme merkezleri okullarla sınırlı kalmayacak, tüm sektörler için açık, ihtiyaca göre hizmet veren merkezlere dönüşecek, değişime açık olacak ve daha fazlası olacaktır [7].

Eğitim sektörüne hizmet veren eğitim sendikacılığı da bu gelişim ve sürekli değişim anlayışının merkezinde yapılandırılması gerekmektedir. Dünyada eğitimin önemi, bilgi ve teknoloji alanında sürekli gelişme ve gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu gelişmeler, geçmiş yıllarda ve bugün birçok ülkede eğitimin

yaratılmasından ve sıradan insanlara ulaştırılmasından sorumlu kabul edilen hükümetin bu ağır sorumluluğu tek başına taşıyamayacağı sorununa yol açmıştır. Genel olarak, eğitim kurumlarının amaç ve hedefleri ile birlikte mevcut sorunlarının değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve ortadan kaldırılması, politikaların, kaynakların, materyallerin, öğrencilerin, velilerin, yöneticilerin, eğitim profesyonellerinin ve öğretmenlerin önemini artırmıştır. Eğitim politikacılarının ve uzmanlarının, toplumun ve eğitim çalışanlarının ortak çıkarlarını gözeterek, sürekli gelişen ve değişen bilgi dünyasında geride kalmamalarını sağlayan eğitim politikaları geliştirmeleri tüm toplumlar için çok önemli bir konu haline gelmiştir. Bu zorunlu gereksinimler listesi, eğitim alanında önde gelen sivil toplum kuruluşları olan derneklere daha fazla yetki yüklemekte ve önemini artırmaktadır.

18. ve 19. yüzyıllarda kamusal alan olarak adlandırılan resmi devlet örgütlenmesi ve devlet üzerinde egemen bir zihniyete sahip olan burjuva sınıfı, toplumsal yaşamın birçok yönünü etkilemiştir. Burjuva sınıfı tarafından tek bir ortak bilgi anlayışı yaratma girişiminde bulunuldu. Öte yandan demokrasi, çok kültürlü yaşam ve insan hakları gibi birçok alanda verilen mücadele sivil toplumu ve üçüncü sınıf olarak kendini gösteren sivil toplum kuruluşlarının doğuşunu ve gelişimini hızlandırmıştır. Ancak sivil toplum kuruluşlarının oluşturulmasının nedeni sadece devlet yönetiminin yetersiz performansına bir cevap değildir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren hız kazanan katılımcı demokrasi bilinci ve anlayışı, sivil toplum kuruluşlarının oluşumunu da etkilemiştir. Ancak önemli bir ayrıntı, bu gelişmelere rağmen işçi örgütlenmesini takip eden yıllarda memur sendikalarının mümkün hale gelmesidir çünkü 20. yüzyıla kadar memurlar ayrıcalıklarını korumuş ve kendilerini işçi sınıfından ayrı görmüşlerdir [8].

Türkiye’de Eğitim Bir-Sen, Türk Eğitim-Sen, Eğitim-Sen ve Eğitim-İş başta olmak üzere onlarca eğitim sendikası bulunmaktadır. Bu sendikalar eğitim ile ilgili sorunlara ilişkin çalışmalar yapmakta ve bunları raporlaştırmaktadır. Eğitim Bir-Sen Gelecek İçin Eğitim Raporunda [9] okul öncesi eğitimine ilişkin daha fazla personel ve destek görüşünde bulunmuştur. Türk Eğitim Sen’in [10] Türkiye’de Üniversite Sorunu ve Üniversite Çalışanları Üzerine Bir Araştırma adlı kitabında, üniversitenin sorunlarının sadece öğrencilerin değil akademisyenden yönetime kadar birçok paydaşın

sorunu olduğu vurgulanmıştır. Akademisyenlerin en önemli sorunu entelektüel kayıtsızlıktır. Bu araştırmaya göre akademik personelin maaşlarının kamu sektöründeki diğer personellere göre oldukça yetersiz olduğu söylenebilir. Özellikle genç akademisyenlerin kendilerini “bilim insanı” olarak görmemeleri ve fırsat bulduklarında iş değiştirebileceklerini söylemeleri dikkat çekicidir. Eğitim-Sen Türkiye’de Teknik Eğitimin Yapısal Problemleri, Yapısal ve İşlevsel Değişim İhtiyaçları Çalıştayında [11] AB ülkelerindeki mesleki ve teknik eğitimin örnek alınmasını, planlama yapılmasını, okulların büyük şehirlerde şubeleri olmasını, bölüm donanımının sağlanmasını, okulların tamamen mesleki eğitim alanında daha fazla uygulamaya dayalı bir sisteme sahip olmasını, okul laboratuvarları ve atölyelerinin günümüz teknolojisine göre inşa edilmesini önermiştir.

V. SONUÇLAR

Küreselleşmenin yarattığı yenedünya düzeninde; yeni arayışlar ve yeni yapılanmalarla birlikte hızlı bir değişim ve değişim süreci başlamıştır. Günümüzde ortaya çıkan bu değişim süreci her konuda kaçınılmaz bir başlangıçtır. Başta ulus-devlet oluşumuna uygun olarak toplumsal yaşamda, özellikle sosyal, ekonomik, ekonomik ve beşeri alanlarda yeni yapılar şekillenmektedir.

Devlet ile toplum arasındaki faaliyetleri düzenleyen kamu yönetiminin bu değişim sürecinden uzak kalması beklenemez. Milletın başta ekonomik, sosyal, siyasi ve teknik alanlarda olmak üzere tüm kurumlarıyla birlikte bu değişim sürecini görmezden gelerek varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Milli hükümetin işlevlerindeki bu yeni yapı ile birlikte kamu yönetimi anlayışı ve kamu yönetiminin teşkilatı yeniden tanımlanmaya ve yapılandırılmaya başlanmıştır. Devlet yapısı yeniden yapılandırılırken kamu hizmetleri ve memurlar da değişim sürecinden etkilenmiştir.

Dünya ekonomisindeki yapısal değişimler, sermaye hareketliliği, teknolojinin hızlı gelişimi, sektörlerle göre iş bölümü ve işgücü becerilerinin gelişimi gibi birçok farklı faktörün yanı sıra yönetim ve organizasyondaki yeni trendler ve değişimler yaşanmaktadır. Günümüzde ortaya çıkan sınıf çatışmalarında çalışma ilişkileri de derinden etkilenmektedir. Sendikalar çalışma ilişkilerinin değişmesinde önemli bir faktördür.

Ayrı sendikaların kurulmasıyla birlikte, devlet görevlilerinin sendika örgütlenmesi de değişime uğramıştır. Önceleri ücret ve işçi hakları odaklı olan sendikal faaliyetler, zamanla bu odağın ötesine geçerek ülke çapında politikalar aracılığıyla toplumun genel düzeyini etkileyecek bir yapıya kavuşmuştur. Sendikalardaki bu yeni yapılanmanın bir sonucu olarak günümüzde sendikaların iki temel amacı vardır. Bunlar, üyeler için profesyonel hedefler ve genel halk için sosyal hedeflerdir. Kolektif örgütlenme konumunda olan sendikalar, öncelikle üyelerinin hak ve çıkarlarını savunurlar.

Sendikalaşmanın ikinci amacı olan toplumsal boyutta ise, çalışanlar üzerinde belirleyici etkiden demokratik bir rejimin oluşturulmasına ve sağlıklı işleyişine kadar toplumsal yapı üzerinde büyük etkisi olan örgütlenme modelleridir. Bu gerçeğin bir sonucu olarak sendikaların ülkenin genel meselelerinde olduğu gibi eğitim, sağlık, ekonomi ve benzeri politikalarda da yapıları gereği ülkeyi koruma görüşüne sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Sendikaların yeni modellemesi sonucunda kamu çalışanlarının toplum üzerindeki etkisi artmaktadır. Artan etkinin bir sonucu olarak, hükümet yetkilileri sendikaların örgütlenme sürecinde özellikle devletten daha fazla engelle karşılaşmıştır.

Tüm alt sistemlerle birlikte eğitim sistemlerinin de varlık sebebi bireylerde istendik davranış değişikliği yaratmaktır ve bu değişimi yaratan en önemli unsur öğretmendir. Ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli unsurun eğitim sistemi olması, sistemin temel unsuru olan öğretmenlik mesleğini çok özel bir yere ve çok özel bir konuma yerleştirmektedir. Öğretmenlik bir "meslektir". Çünkü eğitim sisteminin görevlerini yerine getirebilme becerisinin kazanılması ciddi bir eğitim süreci gerektirmekte, mesleki ve sistemli uzmanlık ve etik ilkelere göre şekillenmesi gerekmektedir.

Öğretmenlik mesleğinin ülke ve toplumun gelişmişlik düzeyi üzerindeki belirleyici etkisine rağmen meslekte ve mesleğin toplumsal durumunda prestijde olumlu bir gelişme ve değişim olmamıştır. Eğitimin toplumsal durumundaki bu engelin nedenleri arasında etkili bir mesleğin olmaması ve yüksek katılımlı bir meslek örgütüne sahip olmaları gösterilebilir. Mesleklerin statü ve prestij göstergelerinden biri de “meslek kuruluşlarıdır. Üyelerinin hak ve kazanımlarını korumak, çalışma hayatındaki sorunlarını çözmek

için örgütlenen meslek örgütleri öğretmenler için de geçerlidir.

KAYNAKLAR

- [1] Z. Bursalıoğlu, Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara: Pegem- A Yayınları. 1991.
- [2] Ö. Kalkan, Memur Sendikacılığı ve Adapazarı'ndaki Sendikal Görüşler Üzerine İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1999.
- [3] D. Moher, A. Liberati, J. Tetzlaff, D. G. Altman., D. Altman, G. Antes, ... & P. Tugwell. (2009). "Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement (Chinese edition)". *Journal of Chinese Integrative Medicine*, vol. 7, pp. 889-896. 2009.
- [4] Büyük Larousse, Sendikacılık Maddesi, c. 20, Ankara, Türkiye, 10352. 1994.
- [5] A. Işıklı. Sendikacılık ve Siyaset, Ankara: İmge Yayıncılık. 1990.
- [6] F. Töremen. "Yaşam Boyu Eğitime İlişkin Görüşler", Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1995.
- [7] İ. Çankaya. "Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitim Amaçlı Faaliyetleri (Elazığ İli Sendika Örneği)". Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2005.
- [8] Y. Koç. Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, İstanbul: Analiz Basım Yayım Dağıtım. 2003.
- [9] Eğitim Bir-Sen. Gelecek İçin Eğitim Raporu. https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz2021/Gelecek_Icin_Egitim_Raporu.pdf, 2010.
- [10] Türk Eğitim-Sen. Türkiye'de Üniversite Sorunu ve Üniversite Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. 2009.
- [11] Eğitim-Sen. Zorunlu Eğitim- 12 Yıla Çıkmıyor, Fiilen 4 Yıla İniyor! Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.S. 2013.